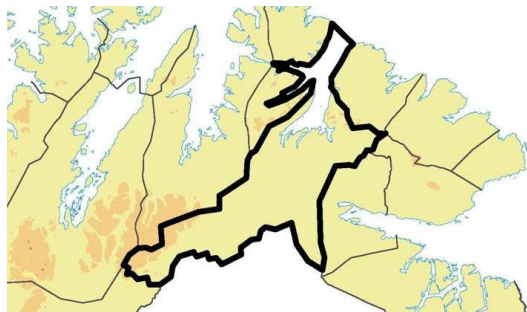

Felt 7 Tana/Tanafjorden

INNLEDNING¹

Felt 7 består av den grunnen i Tana kommune som Finnmarkseiendommen (FeFo) overtok fra Statskog da finnmarksloven trådte ikraft, 1. juli 2006. I tillegg består feltet av hele Tanafjorden, også de delene av fjorden som ligger i Berlevåg og Gamvik kommuner.

Kommisjonen har i rapporten for felt 7 utredet og tatt stilling til hvem som eier grunnen i feltet og hvilke bruksrettigheter som eksisterer på grunnen. Til sammen behandler rapporten 55 rettighetsmeldinger om mulige kollektive og/eller individuelle rettigheter.

Etter finnmarkslovens § 29 skal kommisjonen utrede bruks- og eierrettigheter med grunnlag i gjeldende nasjonal rett. Kommisjonens vurderinger bygger på alminnelige rettsprinsipper om rettighetsservv ved langvarig bruk. For å gi grunnlag for rettigheter, må bruken ha pågått i lang tid, ha hatt betydelig omfang og ha blitt utøvd i god tro.

Rapportens bind I (kapittel 1 til 7) gir blant annet generell informasjon om Tana-feltet og de rettslige rammene for kommisjonens vurderinger. De sakene som gjelder kollektive rettigheter for større eller mindre grupper (kommunens innbyggere, befolkningen i bygder, reinbeitedistrikter) er behandlet i bind II (kapittel 8 til 27). Saker om rettigheter for enkeltpersoner eller familier er behandlet i bind III (kapittel 28 til 60).

Kommisjonens konklusjoner kan bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark innen 10. mars 2028, jf. finnmarksloven § 38. Utmarkdomstolens avgjørelser kan ankes til Høyesterett, jf. finnmarksloven § 42.

EIENDOMSRETT OG BRUKSRETT – GENERELT

Kommisjonen har mottatt to rettighetsmeldinger som gjelder eiendomsrett til den grunnen i Tana kommune som FeFo overtok fra Statskog 1. juli 2006. Meldingene er fremsatt av Sohpar og Tana kommune, og er behandlet samlet i rapportens kapittel 8.

Kommisjonen har tatt utgangspunkt i de historiske forholdene, og konkludert med at det ikke var noen kvalitativ forskjell mellom rettighetene i nedre og øvre Tana i 1751, da også de øvre delene av dagens Tana kommune ble underlagt dansk-norsk styre. På dette tidspunktet var grunnen i Tana kommune delt mellom fire siidaer; Deanu siida, Ohcejoga siida, Várjjat siida og Deanodat siida. Befolkningen i de fire siidaene hadde tingsrettslige enerettigheter til ressurshøsting innenfor siidaenes respektive ressursområder.

Kommisjonens utredning viser at Tanas befolkning etter 1751 har utøvd omfattende og mangesidig bruk av de lokale utmarksressursene. Bruken har vært konsentrert om bygdenes tradisjonelle høstingsområder, og slik at befolkningen i hver bygd i hovedsak har brukt «sine» områder. De enerettighetene som i 1751 lå til de fire Tana-siidaene har derfor ikke utviklet seg til en felles kollektiv eiendomsrett eller en felles eksklusiv bruksrett som dekker hele dagens Tana kommune.

Spørsmålet for kommisjonen er derfor om de bygdene som har fremmet egne krav om eiendomsrett eller bruksrett, har opparbeidet slike rettigheter til «sine» områder. Kommisjonen har behandlet 12 rettighetsmeldinger fra lokale bygdelag og liknende sammenslutninger, sju i øvre Tana og fem i nedre Tana. Et gjennomgående trekk ved bygdelagsmeldingene i øvre Tana er at

¹ Ved nyanseforskjeller mellom den følgende teksten og teksten i rapporten, gjelder rapportteksten.

de gjelder kollektiv eiendomsrett til bygdenes tradisjonelle høstingsområder. Kravene i nedre Tana gjelder ulike former for bruksrett.

Ved vurderingen har kommisjonen holdt lokalbefolkningens bruk og rettsoppfatninger opp mot statens disposisjoner i de ulike delene av feltet. Kommisjonen har i samsvar med Høyesteretts uttalelser blant annet i Karasjok-saken og Nesseby-saken, anvendt nasjonal tingsrett på samiske premisser. Fordi omfanget av statens disposisjoner og innholdet i lokale rettsoppfatninger har variert fra område til område, har kommisjonens flertall trukket ulike konklusjoner om rettighetsforholdene i ulike deler av Tana.

En samlet kommisjon har konkludert med at FeFo eier grunnen i nedre Tana, men at befolkningen i bygdene i nedre Tana innenfor de ulike bygdenes tradisjonelle høstingsområder har selvstendige bruksrettigheter. Rettighetene har grunnlag i alders tids bruk. De gjelder uavhengig av finnmarksloven, og har karakter av lokale fortrinnsrettigheter for de som til enhver tid har registrert bosted i de respektive bygdene.

De lokale fortrinnsrettighetene er ikke eksklusive og vil være underlagt FeFos forvaltning i samsvar med finnmarksloven kapittel 3. Rettighetene har vern mot ekspropriasjon og ekspropriasjonsliknende inngrep. FeFo må i samsvar med Høyesteretts føringer i Nesseby-saken, innrette forvaltningen slik at fortrinnsrettighetene blir ivaretatt og sikret.

Kommisjonens flertall (Gauslaa, Henriksen, Keskitalo og Aamodt) har konkludert med at befolkningen i bygdene i øvre Tana har kollektiv eiendomsrett til de respektive bygdenes tradisjonelle høstingsområder, og slik at hver bygd eier «sine» høstingsområder. Dette gjelder bygdene fra Tana Bru og oppover Tanaelva.

Bygdenes kollektive eiendomsrett har grunnlag i alders tids bruk, og retten tilkommer alle som til enhver tid har registrert bostedsadresse i disse bygdene. I de tilfellene det er overlappingsområder mellom flere bygder, er

overlappingsområdene eid i fellesskap av befolkningen i de aktuelle bygdene.

Mindretallet (Andersen), har sluttet seg til flertallets vurdering av rettighetshaverkrets og avgrensning av rettighetsområdene, men har lagt til grunn at den lokale retten er en bruksrett i form av en fortrinnsrett til bygdenes tradisjonelle høstingsområder. Etter mindretallets syn er FeFo grunneier også i øvre Tana, men de lokale fortrinnsrettighetene har ekspropriasjonsrettslig vern, og deres eksistens begrenser FeFos eierrådighet.

FISKE I TANAFJORDEN

Kommisjonen har i kapittel 24 behandlet et krav fra Bivdu om rett til fiske i Tanafjorden med sidefjorder, inkludert den delen av fjorden som ligger i Gamvik og Berlevåg kommuner. En samlet kommisjon har konkludert med at befolkningen i de nevnte kommunene som bor langs Tanafjorden, og den øvrige befolkningen i Tana kommune, har en kollektiv særrett i form av en fortrinnsrett til alminnelig fiske i Tanafjorden med sidefjorder. Fortrinnsretten har grunnlag i alders tids bruk.

Fremtidige fiskerireguleringer må utformes slik at de ikke fratar rettighetshaverne deres mulighet til å utøve fiskeretten. De må også sikres tilgang til de fjordressursene (fiske) som retten forutsetter. Rettighetshaverne har også krav på medbestemmelse i forvaltningen av de ressursene og arealene som er nødvendige å kunne utøve retten.

Kommisjonen har også konkludert med at finnmarksloven § 22 første ledd bokstav b) kodifiserer en selvstendig rett til sjølaksefiske med faststående redskap for kommunens innbyggere. Retten har grunnlag i langvarig bruk, og innebærer blant annet at offentlige myndigheter må ta hensyn til retten ved fremtidige reguleringer. FeFo må ved utvisningen av lakseplassene unngå at lokale fiskere fortrenses fra deres tradisjonelle fiskeplasser.

REINDRIFTSRETT

Det følger av reindriftsloven § 4 at det i den delen av Tana som ligger innenfor «*det samiske reinbeiteområdet*» skal legges til grunn at det foreligger alminnelig reindriftsrett, med mindre annet følger av «*særlige rettsforhold*».

Kommisjonens utredning av rettighetsforholdene i Tana har ikke avdekket slike «*særlige rettsforhold*». Det er dermed i Tana opparbeidet en alminnelig bruksrett til reindrift på den grunnen i kommunen som reindriftslovgivningen definerer som reinbeiteområde. Retten ligger til siidaandelshavere og øvrige reineiere innenfor de reinbeitedistriktene som i dag har beiteland i Tana, og gjelder uavhengig av de lokale grunneierforholdene.

Retten har grunnlag i alders tids bruk, og har det innholdet som reindriftsloven angir. Reindriftsretten har i likhet med de lokale fortrinnsrettighetene ekspropriasjonsrettslig vern og begrenser rekkevidden av eiendomsretten.

GAMMERETT

Kommisjonen har i kapittel 8 i tillegg til eiendomskravet fra Tana kommune, behandlet kommunens krav om at det er etablert en rett for kommunens befolkning til å beholde eksisterende gammer og til å oppføre nye gammer til bruk ved utmarkshøsting.

Kommisjonen har konkludert med at det var etablert en slik rett da staten på slutten av 1970-tallet tok til å regulere gammebruken. Senere statlige reguleringer har ikke gjort at retten har falt bort. Retten må utøves i samsvar med Tana kommunes retningslinjer for lokal gammebruk. Det innebærer blant annet at gammene skal ha en maksimal grunnflate på 12 m², i all hovedsak være bygget av stedegne materialer (bjørk, stein og torv) og stå ulåste. Gammeeiere som ikke lenger har behov for, eller ikke fyller vilkårene for å ha gamme, for eksempel fordi de flytter fra kommunen, må overføre gammen til andre som oppfyller vilkårene, eller la gammen «gå tilbake til naturen».

Gammeretten gir ikke grunnlag for eiendomsrett til grunnen under selve gammen, og er ikke begrenset til de delene av Tana kommune der FeFo er grunneier, men gjelder også i områder som måtte være eid av andre.

Gammeinnehaveren må være registrert som fast bosatt i Tana kommune, og vedkommende må inngå avtale med grunneier. Innehaveren må også forholde seg til kommunale planmyndigheter og andre relevante myndigheter.

ENKELTPERSONER OG FAMILIER

Kommisjonen har behandlet 34 meldinger om mulige rettighetsserverv for enkeltpersoner eller familier. 26 av meldingene gjelder områder i øvre Tana (kapittel 28 til 52) og åtte gjelder områder i nedre Tana (kapittel 53 til 60). Det dreier seg blant annet om rettigheter til gammeplasser, ulike typer bruksrettigheter i utmark og rett til sjølakseplasser.

I de tilfellene der enkeltpersoner eller familier har krevd bruksrettigheter i utmark, har kommisjonen gjennomgående konkludert med at kravsfremsetterne har andel i den kollektive retten som gjelder der de er bosatt, men ingen særrett ut over dette.

I de tilfellene der gammekravene har ført frem, har kommisjonen lagt til grunn at kravsfremsetteren ikke har eiendomsrett til selve gammeplassen, men rett å ha en gamme stående der, eller til å gjenoppføre en gamme på plassen. Bruk av og eventuell gjenoppføring må skje innenfor rammene av den alminnelige gammeretten i kommunen.

Et fellestrekk for de gammekravene som ikke har ført fram, er at det har gått så lang tid (ofte henimot 50 år) fra familiens gamme på stedet har falt ned at retten til å ha gamme på stedet er bortfalt. I slike tilfeller vil imidlertid kravsfremsettere med fast bosted i Tana ha andel i den generelle gammeretten i kommunen.